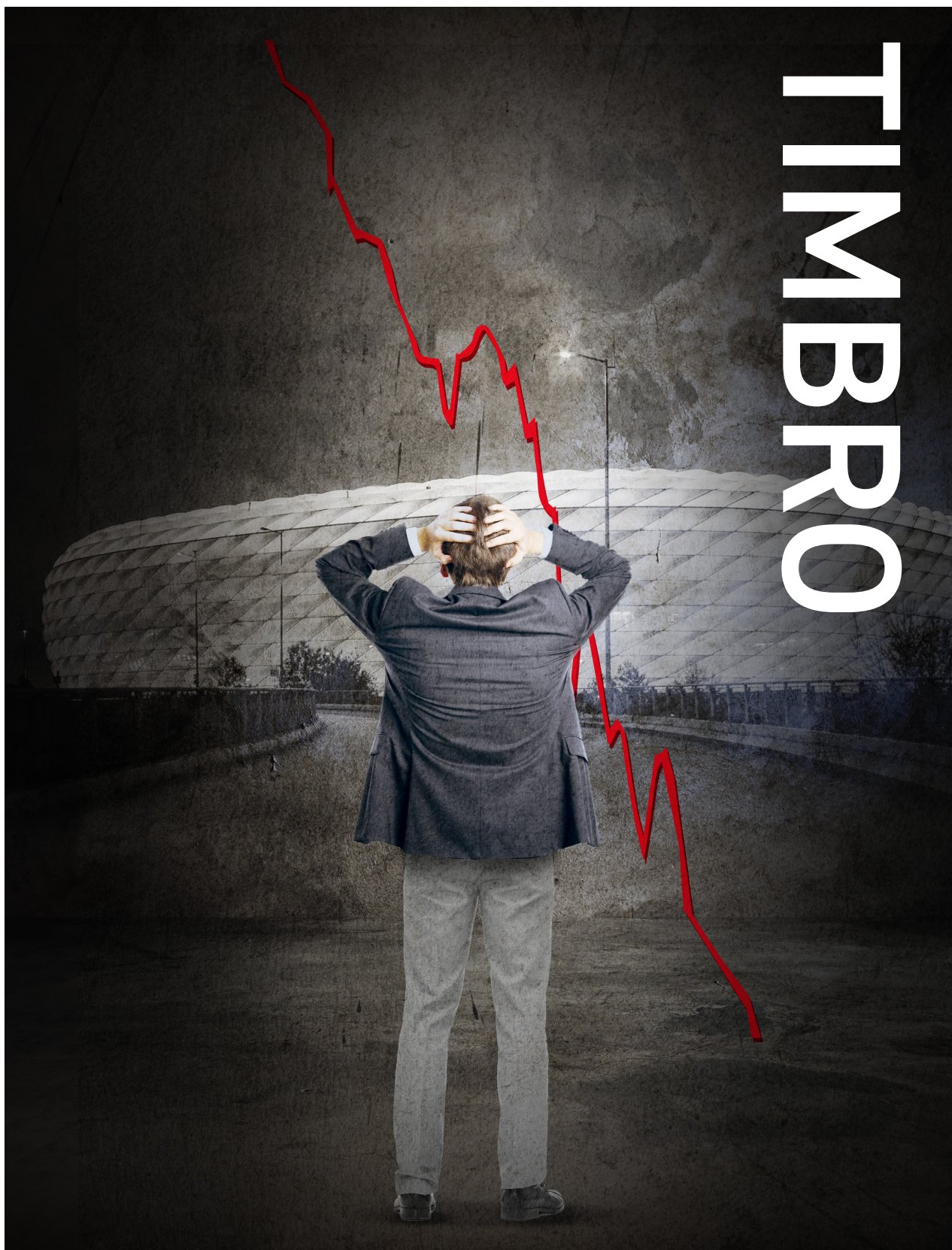

TIMBRO

ARENAKRASCH

GLÄDJEKALKYLER TYNGER KOMMUNERNAS EKONOMI

ERIK ENGSTRAND

DECEMBER 2019

FÖRORD

Första gången jag fick upp ögonen för kommunernas arenafeber var hösten 2009. Jag var reporter på Helsingborgs Dagblad och läste om planerna på den nya "Sundsarenan" i staden. Vid sidan av projektets höga kostnad fanns det en fråga som jag inte kunde släppa: Varför?

För vem byggdes arenan? Var fanns de underlag som visade på en efterfrågan på en anläggning med plats för 5 000 personer? Och hur i allsin dar skulle politikerna se till att driften inte trängde undan kommunal kärnverksamhet?

Snart insåg jag att Helsingborg inte var ensamt. Runt om i Skåne planerades nya och påkostade anläggningar i en aldrig tidigare skådad fart: Ystad, Kristianstad, Malmö, Lund, Helsingborg. Därtill Halmstad, någon mil norr om landskapsgränsen, och ett jättebygge i Köpenhamn på andra sidan sundet. Motiven till satsningarna var nästan alltid versioner av att "sätta kommunen på kartan" och kommun efter kommun tycktes ha räknat med att hela Skånes befolkning skulle åka just till deras arena.

Det hela föreföll milt sagt optimistiskt.

Tio år senare finns det anledning att vända tillbaka till Helsingborg och de andra kommunerna för att se hur det gick. Var efterfrågan på nya anläggningar tillräcklig eller har kommunerna sett sig tvingade att under överskådlig tid skjuta till resurser för att hålla arenaverksamheten igång?

Erik Engstrands rapport är en välkommen uppföljning av arenafebern som under 2000-talet drabbat en handfull skånska kommuner och andra orter i hela Sverige. Här finns både hopp, skräck och lärdomar för framtiden.

Philip Lerulf

Kommunikationschef på Timbro och författare till rapporten Arenafeber (2010)

OM FÖRFATTAREN

Erik Engstrand studerar företagsekonomi vid Handelshögskolan i Stockholm och sitter i förbundsstyrelsen för Moderata ungdomsförbundet där han är kampanjledare.

SAMMANFATTNING

Arenabyggen är kommunala högriskprojekt. En ny arena kan i bästa fall innebära fler sport-, företags- och nöjesevent, men ofta är verkligheten inte i närheten av förhoppningarna utan kommunen står kvar med en dyr nota till liten nytta.

Den här rapporten följer upp två arenagranskningar som Timbro publicerade 2010–2011, och ger en aktuell bild av hur kommunernas situation ser ut i dag. Slutsatserna är följande.

- Arenor blir dyrare än beräknat. En arena är ett kommunalt högriskprojekt och slutnotan är nästan alltid väsentligt högre än budgeterad kostnad. I Ystad steg byggkostnaden från 210 till 507 miljoner kronor, i Kristianstad från 120 till 337 miljoner. Budgeten för att bygga Friends Arena och Tele2 Arena växte med totalt 1,5 miljarder kronor. Även driftskostnaderna underskattas. Ett skräckexempel är Helsingborg som landade på ett årligt underskott på 76 miljoner kronor, mångdubbelt så mycket som jämförbara arenor.
- Svag projektledning öppnar för särintressen. Eftersom ledande tjänstemän och olika lokala organiserade intressen tidigt förbinder sig att genomföra projektet leder uppräknade kostnader sällan till att en arena omprövas. Då arenor är ett "sällanprojekt" för en kommun saknas också erfarenhet av att planera, beställa och genomföra denna typ av arbeten. Det ger aktörer som inte nödvändigtvis har skattebetalarnas bästa för ögonen utrymme att driva på för dyra projekt.
- Arenadriften konkurrerar med välfärdens kärnverksamheter. I en majoritet av de granskade fallen beslutade kommunerna om nedskärningar i sina verksamheter i samband med att de fick ta ett ökat ekonomiskt ansvar för arenadriften. Eftersom kommunerna får räkna med att finansiera en betydande del av driften för överskådlig framtid kommer arenorna att tvinga fram prioriteringar i andra verksamheter under kommande lågkonjunktur. Dyra arenor slår både mot välfärden och breddidrotten.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

FÖRORD	2
SAMMANFATTNING	3
ARENAFEBERN – ETT DECENNIUM SENARE	5
1. SPARBANKEN SKÅNE ARENA, LUNDS KOMMUN	6
2. KRISTIANSTAD ARENA.....	8
3. HELSINGBORG ARENA.....	10
4. YSTAD ARENA.....	12
5. UPPSALA ARENA.....	14
6. FALKHALLEN, FALKENBERGS KOMMUN	16
7. GÖRANSSON ARENA, SANDVIKENS KOMMUN	18
8. TELE2 ARENA, STOCKHOLMS STAD	20
9. FRIENDS ARENA, SOLNA STAD	22
VARFÖR DRABBAS KOMMUNER AV ARENAFEBER?	23
SLUTSATSER.....	27
REFERENSER	29

ARENAFEBERN - ETT DECENNIUM SENARE

I början av 2000-talet blev det runt om i landet populärt att planera och bygga nya idrotts- och evenemangsarenor. Förhoppningarna på de skattefinansierade projekten var minst sagt höga och i både stora och mindre kommuner betraktades en ny arena vara lösningen på flera av de utmaningar som man stod inför, vare sig det handlade om att locka nya företagsetableringar, öka inflyttningen eller att sätta platsen på kartan. Det är ingen överdrift att säga att det vid tiden drog en arenafeber genom Kommunsverige.

Timbro publicerade 2010 rapporten *Arenafeber* som granskade arenaprojekt i sju olika kommuner.¹ Ett år senare släpptes *Arenafeber Stockholm*, en granskning av lokala arenaprojekt i Storstockholm.² Gemensamt för de sammanlagt nio studerade arenorna var att kostnaden för investering och drift helt eller delvis täcks av skattemedel. Rapporterna visade att det snarare var regel än undantag att planering och genomförande brast. Ibland kunde byggkostnaden mångdubblas från det att idén vann politiskt gehör till dess att anläggningen stod färdig, och ofta blev driftskostnaden känd först efter att byggprocessen kommit igång eller till och med först när bygget var färdigt. Inte sällan samtidigt som de kommunala kärnverksamheterna tvingats till tuffa besparingar.

Rapporterna fick stor uppmärksamhet och ledde till en bredare debatt. År 2014 genomförde Sveriges Radio i Ekonomiekot en granskning av 43 av de 50 arenor som byggts i Sverige under 2000-talet fram till dess. Inte en enda bar sina kostnader.³

Snart tio år efter de inledande kartläggningarna finns det skäl att återvända till kommunerna för att ta reda på hur det gick. Vad hände med arenaprojekten efter att anläggningarna stod färdiga? Blev arenorna de mötesplatser och centrum för upplevelser som ansvariga politiker

utlovade? Och lyckades kommunerna få ekonomi i anläggningarna?

Frågan om politikernas förmåga att prioritera är ständigt relevant. I ett läge när svensk ekonomi bromsar in är den särskilt påtaglig. Både Sveriges Kommuner och Regioner (SKR) och en lång rad kommunföreträdare har på sistone varnat för att tuffare tider med lägre ekonomisk tillväxt och svagare skatteunderlag kommer att kräva nedskärningar i kommunerna.

När resurshållningen hamnar i fokus och beslutsfattarna tvingas till hårda prioriteringar mellan kommunala kärnverksamheter, så som skola och äldreomsorg, måste man titta på de dyra projekt som kommuner drivit för att se vad vi kan lära. Förhoppningsvis kan rapporten ligga till grund för en sundare diskussion om behovet av denna typ av anläggningar. Ofta finns prioriteringar som borde väga tyngre.

1 Lerulf (2010).

2 Cooper & Malm (2011).

3 Ekonomiekot (2014).

1. SPARBANKEN SKÅNE ARENA, LUNDS KOMMUN

Multiarenabygget i Lund är ett skolboksexempel på hur fel det kan gå. Projektet var illa förankrat, beslutet att sätta spaden i jorden byggde på ett undermåligt underlag och den ursprungliga byggkostnaden hann mer än fördubblas på några få år. Men förlusten räknas inte enbart i kostnaden för att bygga utan kommer över tid framför allt handla om ett driftsunderskott.

Intäkterna har inte något år sedan Sparbanken Skåne Arena stod färdig 2008 räckt till för att täcka driften och sedan 2010 skjuter kommunen till 5 miljoner kronor årligen. Det har inte hindrat anläggningen från att visa röda siffror och vid flera tillfällen har Lunds kommun fått skjuta till ytterligare medel.

Inför 2020 har styret i Lunds kommun aviserat kraftiga besparingar inom bland annat skolan och omsorgen. Kostnaden för den löpande driften av multiarenan är liten i jämförelse, men sätter samtidigt fingret på lokalpolitikens bristande förmåga både att hantera målkonflikter och att prioritera begränsade skatteresurser.

Planering i expressfart

I Lund började kommunen 2005 tillsammans med fastighetsentreprenören och handbollsfantasten Arne Paulsson planera bygget av en ny multiarena. Snart skrev man under en avtal med Paulsson om byggandet av arenan. Det talades löst om 80 miljoner för arenan. Detta utan att ha genomfört ekonomiska kalkyler för varken bygg- eller driftskostnader, men det fanns en stor iver bland både kommunpolitikerna och fastighetsentreprenören att färdigställa arenan så fort som möjligt. Paulsson uttryckte sig:

Detta har gått med expressfart. Jag är handbollstokig och vill bygga den arena som Lund behöver.⁴

Projektet kritiserades av Vänsterpartiet och Miljöpartiet på grund av bristande beslutsunderlag och det faktum att någon handbollsarena faktiskt inte tidigare hade efterfrågats, men kritiken viftades snabbt bort. Vänsterpartisten Lina Norimer tyckte att många frågor lämnades obesvarade vid byggnadsnämndens sammanträde i mars 2006.

Hela processen med dessa plötsligt uppkomna nya förslag är märklig. Vi har aldrig sett någon önskan om handbollshall från kultur- och fritidsnämnden ... Behöver vi en hall? Vad får den kosta? Varför skall denna prioriteras framför andra projekt?⁵

När nya beräkningar blev färdiga slog de ner som en bomb. De ursprungliga 80 miljonerna som arenan var tänkt att kosta hade plötsligt blivit 200 miljoner. Trots detta röstades förslaget igenom i kommunfullmäktige, under premissen att den inte skulle kosta Lunds skattebetalare mer än 129 miljoner kronor. Den överskjutande kostnaden skulle finansieras genom att kommunen ökade sin belåning.

I september 2008 stod Färs & Frosta Sparbank Arena klar och idrottschefen i Lunds kommun, Berne Nilsson, förklarade glatt att här skulle inte bara handbollsmatcher spelas. Arenan skulle även generera intäkter från kongresser, konserter, företagskonferenser och mässor.

Det visade sig dock snabbt att intäkterna på 7 miljoner kronor det första året inte var i närheten av driftskostnaderna på 14 miljoner kronor.

Kommunstyrelsens ordförande Mats Helmfrid (M) medgav att beräkningarna hade varit otillräckliga.

Projektet byggde delvis på glädjekalkyler, det ser vi nu.⁶

⁴ Martelius (2005).

⁵ Lerulf (2010), sid 9.

⁶ Ström Melvinger (2009).

Även idrottschefen Berne Nilsson erkände att man byggt för fort och utan ordentliga beräkningar, men påpekade samtidigt att det uppstod en pressad situation eftersom en ny ishall byggdes samtidigt. Som i så många andra kommuner menade han också att det var fel att enbart titta på det röda driftsunderskottet.

Arenan har blivit ett lyft för Lund. För elithandbollen, för företagen och för Lundaborna. Tetra Pak och Alfa Laval som ofta har konferenser här är väldigt glada över att de nu slipper åka till Malmö när de har sina huvudkontor här i Lund. En stad som Lund behöver en sådan här anläggning. Det är inte bara bra skolor och bostäder som får folk att flytta hit. Fritiden är också mycket viktig.⁷

Färs & Frosta Sparbank Arena heter numera Sparbanken Skåne Arena. Namnbytet har emellertid inte påverkat ekonomin: arenan har visat driftsunderskott sedan den stod klar. Trots att arenan var tänkt att bära sina egna kostnader utan kommunalt stöd beslutade kommunen 2010 att ge årligt kommunalt stöd till arenan fram till 2013, så att handbollsföreningarna som arenan byggts för skulle ha råd att nyttja hallen.⁸

Driftstödet på 5 miljoner kronor, som bekostas av Lunds skattebetalare, betalades ut första gången 2010 och minskade sedan årligen med 250 000 kronor. Samtidigt började idrottschefen Berne Nilsson tröttna på diskussionen om driftstödet.

Det kommer alltid vara så att man behöver ett riskbidrag för att driva det här huset, det måste Lunda-politikerna inse. Titta på alla de andra arenorna i Sverige, alla behöver bidrag.⁹

Nuläge: Kommunen får bidra till driften för överskådlig framtid

På senare år har arenan däremot lyckats få ett positivt resultat, bland annat på grund av högre hyresintäkter. Det beror naturligtvis också på det årliga verksamhetsbidraget om 5 miljoner kronor från kommunen.¹⁰

Någon prognos över när eller om detta kommunala bidrag ska upphöra finns inte, och tills vidare fortsätter alltså Lunds skattebetalare att bekosta en arena som inte kan bära sina egna kostnader.

Samtidigt har kommunen en redan ansträngd ekonomi. 2019 beräknas man göra ett negativt resultat på 10 miljoner kronor.¹¹ För att vända trenden väntas man under nästa år göra nedskärningar i Lunds skolverksamhet, med besparingskrav på nästan 115 miljoner kronor. Totalt beräknas man skära ner i den kommunala kärnverksamheten med en kvarts miljard.¹²

7 Martelius (2009).

8 Samuelsson (2011).

9 Samuelsson (2011).

10 E-post från Berne Nilsson, arenachef Sparbanken Skåne Arena (2019)

11 Lunds kommun (2019).

12 Kuprijanko & Martelius (2019).

2. KRISTIANSTAD ARENA

Arenan i Kristianstad stod färdig fyra år efter beslutet om att bygga arenan. 120 miljoner kronor blev 330 miljoner, en kostnadsökning på drygt 175 procent. Förutom de dyra byggkostnaderna går arenan med stora årliga driftunderskott om cirka 30 miljoner kronor.

Arenafebern i Kristianstad stannar däremot inte där, utan i fortsatt iver att sätta kommunen på kartan är man nu långt gångna i planerna att bygga ett nytt badhus i kommunen för över en halv miljard kronor. Detta trots att det finns nybyggda badhus i Malmö, Ystad, Landskrona och Ängelholm, samtliga en kort biltur bort. Samtidigt tvingas kommunen inför nästa år skära ner drygt 200 miljoner kronor från den övriga kommunala verksamheten.

Ny arena skulle locka invånare

Efter att det redan 2003 börjat höjas röster för en ny arena som skulle förenkla ungdomsidrotten i Kristianstad beslutade kommunfullmäktige 2007 att bygga en ny arena som skulle stå färdig 2011. Den ursprungliga byggkostnaden var 120 miljoner kronor, en summa som snart höjdes till 250 miljoner. Det visade sig heller inte vara korrekt och efter nya krav på bland annat restaurangutrymmen och miljö- och tillgänglighetsanpassning hade den preliminära notan plötsligt sprungit iväg till 330 miljoner, en ökning motsvarande 175 procent.

Vidare budgeterade kommunen för en årlig driftskostnad om 35 miljoner kronor för arenan, som visserligen också skulle kunna användas av externa gäster vid evenemang eller konferenser. Samtidigt såg sig kommunen, till följd av minskade skatteintäkter, tvungen att lägga ner två kommunala badanläggningar och 2009 skära

bort drygt 19 miljoner från barn- och utbildningsnämnden, 3,5 miljoner från socialnämnden och över 22 miljoner från omsorgsnämnden.¹³

Många invånare i Kristianstad var kritiska mot att en dyr arena prioriterades framför kärnverksamheten. Kommunalrådet Bengt Gustafsson (M) ansåg dock att det var viktigt att skilja de olika satsningarna åt.

Arenan är väl barn- och ungdomsverksamhet om något. Dessutom måste vi gasa och bromsa samtidigt. Ska vi ha hit nya skattebetalare så måste vi också ha något att erbjuda. Arenan ingår i en helhet.¹⁴

Nuläge: Driftunderskott och väntande nedskärningar i kärnverksamheten

Kristianstad Arena står nu färdigbyggd till en slutgiltig byggkostnad av 337 miljoner kronor, att jämföra med den ursprungliga budgeten på 120 miljoner kronor. Det är en kostnadsökning på nästan 220 miljoner kronor.¹⁵ Driftskostnaderna, som man tog höjd för och uppskattade till 35 miljoner kronor per år, har däremot inte blivit så höga som befarat, även om de ökat från 27,5 till 30 miljoner kronor per år de senaste tre åren.

Å andra sidan uppgick de totala intäkterna år 2018 bara till 2,3 miljoner, vilket lämnar ett hål på 27,7 miljoner kronor.¹⁶ En betydande summa för Kristianstad som nästa år tvingas skära 200 miljoner kronor från den kommunala verksamheten.¹⁷ Kommunalrådet Pierre Månsson (L) kommenterade i juni 2019 i Kristianstadsbladet:

Det här är ett sätt att påbörja budgetprocessen, att skicka signaler att det inte kommer att finnas pengar till allt och att vi kommer behöva ta bort saker.¹⁸

¹³ Stenrosen (2009b).

¹⁴ Stenrosen (2009a).

¹⁵ Mattsson (2013).

¹⁶ E-post från Richard Wilhelmsson, C4 Teknikstab Kristianstad kommun (2019).

¹⁷ Alfredsson (2019b).

¹⁸ Nordgren (2019).

Drömmen om en stor tillströmning av nya skattebetalare har också uteblivit, och sedan 2008 har befolkningstillväxten i Kristianstad legat stabilt kring cirka 1,5 procentenheter under rikssnittet.¹⁹

Besparingarna och den uteblivna stora befolkningsökningen har däremot inte förhindrat en fortsatt arenafeber i kommunen. I april 2018 fick man mersmak och kommunfullmäktige beslutade att bevilja bygget av ett nytt badhus som ska stå färdigt år 2021. Den beräknade byggkostnaden har sedan 2015 ökat från 340 miljoner kronor till närmare 500 miljoner medan den beräknade driftskostnaden gått från 20 till drygt 23 miljoner kronor per år.²⁰

Om kostnaden skulle sticka iväg lika mycket för badhuset som det gjorde för multiarenan kommer badhuset ha kostat nästan en miljard kronor. Vad slutnotan landar på återstår att se, men med nybyggda badhus i Ystad, Malmö, Landskrona och Ängelholm, och med ett nytt badhus som snart börjar byggas i Hässleholm (20 minuter bilfärd bort), borde kommunpolitikerna åtminstone fundera en extra vända kring huruvida ytterligare ett badhus i nordöstra Skåne verkligen är nödvändigt.

Än har det första spadtaget inte tagits.

¹⁹ SCB:s befolkningsstatistik.

²⁰ Alfredsson (2019a).

3. HELSINGBORG ARENA

Helsingborgs båda arenabyggen har kantats av felkalkyler, ofinansierade hyreskostnader och skenande kostnader. I ren iver att hinna få Helsingborg Arena färdig till handbolls-VM 2011 blev arenan dyrare än tänkt med enorma driftsunderskott. Den stod färdig 2012 och man missade således möjligheten till att arrangera mästerskapet.

Arenaplanerna stannade inte där, utan 2014 beslutade kommunfullmäktige att det skulle byggas ny arena åt fotbollslaget Helsingborgs IF. Även den blev dyrare än befarat, och i dag är ekonomin så ansträngd att spelarna fått spela utan löner, hyra till kommunen uteblivit och lånet för den uteblivna hyran har förlängts av kommunen.

Inför 2020 kommer ett nytt tv-avtal till allsvenskan som innebär värdefulla miljoner till Helsingborgs IF. Som bottenlagstippade finns det däremot skäl för oro, både för fotbollslaget och kommunens ekonomi.

"Vi riskerar att gå miste om stora mästerskap"

2006 presenterade en särskild politisk utredningsgrupp i Helsingborg riktlinjerna för en ny multiarena. Arenan skulle rymma 5 000 personer och användas för idrott, konferenser och nöjesevenemang. Både Socialdemokraterna och den borgerliga majoriteten var positiva till arenaplanerna, men underströk att det var viktigt att man inte förhastade sig utan planerade noggrant.

Kommunens marknadsdirektör Sven-Åke Tjärnlund höll däremot inte med och han fick medhåll av Bengt Wehlin, ordförande i samarbetsorganisationen för Helsingborgs idrottsföreningar. Båda menade att kommunen riskerade att gå miste om möjligheten att arrangera kommande handbolls-VM om processen inte skyndades på. I en intervju i Helsingborgs Dagblad förklarade Bengt Wehlin vikten av att inte låta projektet dras i långbänk:

Det är viktigt att inte tappa tempo. Även andra kommuner ligger i startgroparna för nya anläggningar och vi riskerar att gå miste om stora mästerskap om vi kommer efter.²¹

Planerna gick ändå sakta. 2009 kom konsultfirman Navet med en rapport beställd av kommunen, som innehöll omfattande kritik mot det planerade arenabygget. Inte minst konstaterades att driftskostnaden för arenan skulle bli betydligt högre än någon räknat med samtidigt som intäkterna skulle bli betydligt lägre.

Först 2012, ett år efter handbolls-VM 2011, stod arenan färdig. Kostnaden för arenan, som ursprungligen var tänkt att landa på 361 miljoner, landade på 411 miljoner kronor.²² År 2013, arenans första år i drift, resulterade i ett driftsunderskott på 66 miljoner kronor. Under det andra verksamhetsåret blev underskottet ännu större, över 76 miljoner. Sedan dess har resultaträkningen fortsatt lysa rött. År 2018 låg driftskostnaden på 37,8 miljoner kronor samtidigt som intäkterna landade på mer blygsamma 13,5 miljoner.²³

Man försvarar sig genom att hävda att arenan aldrig var tänkt att bli en vinstaffär. Men även en planerad förlust är en förlust.

Vem betalar?

Det var dessutom tänkt att avkastning från Dunkers donationsfond, en stiftelse grundad av helsingborgaren och affärsmannen Henry Dunker, skulle bekosta arenan. När arenan stod klar samlades pengar från fonden till detta, varför det nya arenabolaget fick betala 40 miljoner i hyra det första året vid sidan av de redan stora driftsförlusterna. Vem som skulle stå för den höga hyran i väntan på fondpengarna var det ingen som visste. Bolaget, Helsingborgs evenemang- och idrottspark? Idrotts- och fritidsnämnden? Något annat

²¹ Helsingborgs Dagblad (2007).

²² Sweco (2012).

²³ Mejlf från Charlie Fält, produktionschef Helsingborg Arena & Scen AB.

alternativ? Idrotts- och fritidsnämndens ordförande Charlotte Zethelius försökte svara på frågan i en intervju:

Det utreds och än finns inget svar. Jag kände inte till att det kan bli så hög hyra första året, det är lite överraskande. Men det finns ingen möjlighet för nämnden att ta den kostnaden, det skulle inte fungera.²⁴

Det slutade med att kostnaden hamnade på det kommunala bolaget som skatteinvånarna således fick bekosta. Helsingborg Arena är ett typexempel på bristande konsekvenstänk. Kommunen hade inte säkrat finansiering och visste inte vem som skulle stå för kostnaderna ens när arenan stod färdig. Det motiverade idrotts- och fritidsnämndens ordförande Charlotte Zethelius med att arenan skulle göra skillnad för turismen:

Vi bygger arenan för att tillföra helsingborgarna och idrotten något, för att förstärka Helsingborgs varumärke som en attraktiv stad. Den ekonomiska vinst som arenan kan bidra till handlar om fler hotellnätter, ökad försäljning i affärerna och så vidare och hamnar inte i den kommunala kassa.²⁵

Nuläge: Allsvensk bottenstrid – en risk för skattebetalarna

Snarare än att dra lärdom av sitt misslyckande påbörjade Helsingborg i stället ännu ett arenaprojekt. Som en del av satsningen på fotbollslaget Helsingborgs IF beslutade kommunfullmäktige i oktober 2014 att bygga nya Olympiastadion till en uppskattad kostnad om 416 miljoner kronor.²⁶ Skulle Helsingborgs IF åka ur allsvenskan går man miste om nödvändiga tv-intäkter och ekonomin blir ännu svårare att få ihop.

Olympiastadion har inte heller lyckats bära sina egna kostnader, vilket innebär att notan går till kommunen. Klubbens ekonomi har gjort att man varken kunnat betala hyra till kommunen

eller löner till vissa spelare. Lånet för utebliven hyra har dessutom förlängts till åtta år i stället för de ursprungliga två, och det ser ut att bli en fortsatt dyr historia för skattebetalarna.²⁷ Samtidigt skär man ner i både skol- och vårdverksamheten i kommunen.²⁸

²⁴ Andersson & Gravlund (2012).

²⁵ Andersson & Gravlund (2012).

²⁶ Wickmark (2017).

²⁷ Svensson, H (2019).

²⁸ Gravlund (2019).

4. YSTAD ARENA

2008 tog planer fart i Ystad om att bygga en ny multiarena inklusive bad. Budgeten hamnade på 210 miljoner kronor, men en arkitekttävling och många turer fram och tillbaka senare hamnar slutnotan på 507 miljoner kronor. Ystad har i dag Sveriges näst högsta kommunskuld, vilken har ökat med drygt 500 procent i takt med arenabygget. Det har i sin tur inneburit både skattehöjningar och nedskärningar.

Inför 2020 ser det ekonomiska läget fortsatt dystert ut. Kommunen går med stora underskott och planerar i ett led att komma till rättsida med dessa genom att dra in varm mat hos kommunens äldreboenden. Inte heller har Ystad Arena blivit det lyckosamma projektet man önskat. Arenan står tommare än befarat och man har tvingats sänka biljettpriserna för att locka publik till handbollsmatcherna på arenan.

"Orättvist att räkna in prisfaktorn"

Ystads kommun ville bygga en ny multiarena med bad och örönmärke 210 miljoner kronor till projektet i augusti 2008. Kommunen utlyste samtidigt en arkitekttävling för byggnaden och som Ystads fastighetschef Olof Hübner förklarade i en intervju i Ystad Allehanda var skattebetalarnas pengar inte i fokus:

Priset är egentligen inte något som vi ska ta hänsyn till när vi utser ett vinnande förslag. Eftersom stora anläggningar med automatik blir dyrare känns det dessutom orättvist att räkna in prisfaktorn.

Mycket riktigt spelade pengarna heller ingen roll. Efter att Sweco korats som vinnare i arkitekttävlingen hade notan ökat till 313 miljoner, en ökning motsvarande nästan 50 procent. Det ville politikererna inte acceptera, som stod fast vid att slutnotan skulle hamna på maximalt 210 miljoner

kronor. I ett senare skede höjdes den dock till 240 miljoner.

Ett förslag som lyftes var att i stället renovera den befintliga Österporthallen, till en uppskattad kostnad om 35–60 miljoner. Förslaget blev inte långvarigt. Moderaterna och kommunalrådet Kristina Jönsson bytte fot och var i augusti 2011 beredda att satsa 365 miljoner kronor på arenan och badhuset med en årlig driftskostnad som skulle innebära en skattehöjning på 50–60 öre. Hon fick medhåll av oppositionsrådet Kent Mårtensson (S):

Vi ser på sikt att kostnaden för investeringen minskar och då kan vi ju sänka den igen, det har vi gjort förr.²⁹

Samtidigt flaggade kommunstyrelsens ordförande Thomas Lantz för nedskärningar på 55 miljoner kronor år 2010.

Miljonerna som blev en halv miljard

I januari 2012 klubbade kommunfullmäktige att den nya multianläggningen skulle byggas, nu för en halv miljard. Notan slutade på 507 miljoner, ungefär två och en halv gång det initiala priset, med årliga förluster på 22 miljoner enbart för badhuset.³⁰

För att sätta den summan i perspektiv innebär det att varje invånare i Ystad årligen betalar 750 kronor för att täcka driftunderskottet av badhuset. Vill man dessutom bada i badhuset tillkommer dessutom entrékostnaden till badhuset. 2018 hade driftunderskottet för badet och arenan ökat till 40 miljoner kronor, nära en fördubbling på tre år.³¹

Arenan och badhuset är den största enskilda investeringen någonsin i Ystads kommun, men den nytillträdde arenachefen resonerade att det

²⁹ Billgren (2011).

³⁰ Syrén (2016).

³¹ E-post från Maria Thulin, ekonom vid Ystads kommun.

trots allt i längden var billigare att bygga en ny arena än att ”lappa ihop” den gamla Österporthalen.³² Handbollssuccén från IFK Ystad har trots den nya arenan uteblivit. Under 2017 låg klubben sist i serien och såg sig tvingad att sänka biljettpriserna i ett försök att locka åskådare till matcherna.³³

Vad gäller badhuset räknade kommunen med 125 000 badande per år. Det innebär att samtliga Ystadsbor skulle behöva besöka badhuset minst 4,4 gånger per år.³⁴ Det tidigare Fritidsbadet i Ystad hade 70 000–75 000 besökare per år, så den nya simhallen beräknades öka badandet i kommunen med över 60 procent. Det visade sig snabbt att man stod med för höga kostnader och redan under första året gick anläggningen med stora förluster. Dåvarande ordföranden i barn- och utbildningsnämnden Karl Pettersson (S) konstaterade att någonting behövde göras för att hantera underskottet:

Behöver vi avsätta en större budget för nämnden eller kan vi lösa det här på annat sätt? Det är inget vi vet än. Men vi måste ändå titta på hur man kan få ner kostnaderna. Skolan ska inte få betala för arenan. Men att höja entréavgifterna är inget som vi ser är aktuellt.³⁵

Sedan Ystad Arena stod klar 2012 har kommunen höjt kommunalskatten med 59 öre.³⁶ Det verkar dessutom som att kommunen kommer att behöva höja skatten ytterligare framöver, efter de första tre månaderna under 2019 ser kommunen ut att gå mot ett rekordminus på 48 miljoner kronor. ”Får vi inte bukt med årets underskott måste vi höja skatten”, konstaterade kommunalrådet Kris-

tina Bendz (M).³⁷ Man kommer också dra in på den varma maten hos kommunens äldreboenden för att spara ytterligare.³⁸

Nuläge: 500 procent högre kommunskuld

Att höja skatten har inte räckt långt för Ystad. 2018 hade kommunen näst högst kommunskuld i landet – hela 101 000 kronor per invånare.³⁹ Det är en ökning med drygt 500 procent sedan 2014.⁴⁰ Samtidigt gjorde till exempel socialnämnden underskott på 32 miljoner kronor 2018.⁴¹ Nu står kommunen med både badhus och arena i toppklass, men kommuninvånarna bör fråga sig om de pengarna inte hade gjort mer nytta någon annanstans.

För att få bukt med underskotten i arenan diskuteras nu eventuella hyreshöjningar för de lokala idrottslag som nyttjar arenan. Nuvarande ordföranden i barn- och utbildningsnämnden, Göran Göransson (KD), menar att man behöver göra allt man kan för att vända på de stora underskotten som förväntas i kommunen:

Generellt kan man säga att kommunen är inne i en taskig ekonomisk situation och att vi måste vända på varenda sten för att få rätsida på underskotten, som är 10 miljoner i barn- och utbildningsnämnden och 48 miljoner totalt i kommunen. Historiskt sett har vi varit generösa mot idrottsklubbarna men nu är börsen tom. Det kommer att svida för alla, inte bara för elitklubbarna.⁴²

³² Ohlsson (2014).

³³ Almlöf (2017).

³⁴ Billgren (2016).

³⁵ Stenbäck (2016).

³⁶ Ekonomifakta (2019).

³⁷ Billgren (2019).

³⁸ Johansson (2019).

³⁹ Kolada (2019).

⁴⁰ De Vivo (2018).

⁴¹ Ystads kommun (2019).

⁴² Sörensson (2019).

5. UPPSALA ARENA

Arenabygget i Uppsala kan närmast liknas vid en parodi av dålig planering och glädjekalkyler. Arenan, som skulle stå färdig 2012, är fortfarande i planeringsstadiet efter att överklagan om alltifrån otillåtna upphandlingar till fridlysta salamandrar satt käppar i hjulet.

Efter tolv år av planering har arenaprojektet kostat över 45 miljoner kronor – utan att ett enda spadtag har tagits. Ursprungligen var det tänkt att näringslivet skulle bekosta arenan, men nu har i stället Uppsala kommun tagit över planerna för arenan som beräknas få en slutnota på drygt en halv miljard kronor.

Samtidigt ser prognoserna inför kommande år dystra ut för Uppsala kommun. Underskottet för stora delar av kärnverksamheten – bland annat äldreomsorgen och socialnämnden – beräknas till över 100 miljoner kronor, där omsorgsnämnden redan under 2018 fick se ett underskott på 25 miljoner kronor. Det bör få både invånare och politiker att ställa sig frågande till om en stor multiarena verkligen är det mest angelägna för Uppsala kommun.

Överklagande, sällsynta salamandrar och stridsflyg

Efter många turer fram och tillbaka verkade det 2007 som att planerna på en ny arena i Uppsala var nära att förverkligas, och att den skulle stå färdig 2010. Sex privata finansörer skulle stå för både byggnads- och driftskostnad, medan kommunen upplät mark för en symbolisk summa om en krona.

Förslag började diskuteras, men ganska snabbt stod det klart att kalkylerna inte stämde överens med verkligheten. Finansieringen och driftskostnaderna hade skjutit i höjden, och i september 2008 beslutade kommunfullmäktige att trots allt bidra med 10 miljoner per år i 25 år till arenan,

som nu beräknades kosta ungefär 300 miljoner kronor att färdigställa.

År 2010, när arenan egentligen var tänkt att stå färdig, hade fortfarande inte mycket skett. En ledamot för Liberalerna i kommunfullmäktige, Eva Edwardsson, ifrågasatte huruvida det verkligen var lagligt att kommunen samarbetade med privata aktörer utan att det skett en offentlig upphandling. Hon överklagade därför kommunfullmäktiges beslut och beslutet om att bygga arenan upphävdes tillfälligt.⁴³

I slutet av maj 2010 beslutade den borgerliga majoriteten att stödja ett nytt finansieringsförslag som innebar att näringslivet skulle stå för merparten av de 650 miljoner som arenabygget nu skulle kosta, där Uppsala kommun förbinder sig att låna ut 150 miljoner kronor i räntefria lån. Samtidigt höjde kommunen sitt driftstöd från 10 till 15 miljoner om året.

”Läget i Uppsala är besvärligt, men långt ifrån hopplöst.” Så avslutades kapitlet om Uppsala i rapporten *Arenafeber*.⁴⁴ Nio år senare är ordet ”hopplöst” rätt ord för att beskriva situationen. Kommunen står nämligen fortfarande kvar och stampar med oklara planer.

Det tänkta bygget har kantats av stora hinder. Bland annat har kommunen behövt utreda att salamandrar inte tar skada av arenan. År 2014 beslutade kommunfullmäktige att bygga arenan till en kostnad av 250–300 miljoner kronor, men redan samma år försökte Försvarmakten stoppa planerna. Den tilltänkta takhöjden på 40 meter menade försvaret nämligen var alldeles för hög eftersom starter och landningar vid militärflygplatsen vid Ärna riskerade att bli farliga.⁴⁵

Kommunalt uppköp och 45 miljoner för ingenting
I januari 2018 köpte Uppsala kommun bolaget som skulle bygga arenan, för att direkt sälja det

⁴³ P4 Uppland (2011).

⁴⁴ Lerulf (2010), s. 22.

⁴⁵ Larsson, J (2014).

vidare till ett privat företag. Vid ett senare skede bestämde sig dock kommunen för att själv ta över både ägandet och driften. Kommunalrådet Erik Pelling (S) var kritisk:

Det är bara att konstatera att den där typen av ops-projekt (där näringslivet och kommunen gemensamt bygger) inte fungerar. Det har framställts som en bra lösning, men blev både dyr och komplicerad och krävde kostsamma advokatupplägg. Det finns få exempel att lära av. Nu låter vi kommunen äga och bygga.⁴⁶

Nuläge: Dyr arena i en kommun med utmaningar

I mars 2019 beslutade kommunen efter många turer att bygga multiarenan till en kostnad av 420 miljoner kronor samt att lägga ytterligare 63 miljoner för en ombyggnad av den nuvarande isanläggningen.⁴⁷

Hittills har arenan kostat kommunen 45 miljoner kronor exklusive alla de åtskilliga timmar kommunala tjänstemän lagt ner på beräkningar och planering. Utan att ett enda spadtag tagits. Vad som händer med Uppsala Arena återstår att se, men ett projekt som ursprungligen skulle finansieras av privata intressenter har i stället blivit en utdragen process som ser ut att dra hundratal miljoner ur skattebetalarnas fickor.

Dessa miljoner hade sannolikt gjort mer nytta i kommunens kärnverksamhet. I äldrenämnden, omsorgsnämnden, socialnämnden och gatu- och samhällsbyggnadsnämnden prognoserar man ett underskott på över 100 miljoner kronor för 2019. Bland annat sparar man in på assistans åt funktionshindrade.⁴⁸

⁴⁶ Lindström (2019a).

⁴⁷ Claesson (2018).

⁴⁸ Lindström (2019b).

6. FALKHALLEN, FALKENBERGS KOMMUN

Arenabygget i Falkenberg beslutades år 2003. Vad som skulle vara 50 miljoner kronor till en ny arena blev snabbt 165 miljoner kronor – en kostnadsökning på drygt 300 procent. Den redan existerande Visningshallen skulle ha kostat 30 miljoner kronor att renovera, men i stället fick invånarna i Falkenberg en betydligt dyrare arena finansierad via skattechöjningar.

På senare år har man i Falkenberg byggt ytterligare en arena åt det lokala allsvenska fotbollslaget Falkenbergs FF. Detta exemplet sticker däremot ut som ett relativt lyckat arenaprojekt, som det enda granskade projektet som hamnade under budget. Med noggrann planering, i sammanhanget låga driftskostnader och genom att anpassa arenan efter publikunderlaget har man dessutom lyckats göra plusresultat.

Ett dyrare kalas än väntat

I takt med att det lokala volleybollaget rönt framgångar höjdes röster för en ny arena. År 2003 avsatte Falkenbergs politiker 50 miljoner för projektet. Trots att det huvudsakliga syftet var att ersätta den gamla slitna Visningshallen med en ny arena skulle den också kunna användas till konserter, konferenser, mässor och teaterföreställningar.

Ett år senare rapporterade den inhyrda konsulten för projektet att arenan sannolikt skulle kosta nästan det dubbla, 90 miljoner kronor, och efter en arkitekttävling där White arkitekter gick vinnande hamnade notan på 100 miljoner. Under de tre kommande åren fortsatte kostnaden att stiga. År 2009 var prislappen uppe i 146 miljoner. ”Ett av skälen till att kostnaden stigit är att källaren gjorts större, för att kunna användas till förvaring av utrustning”, kommenterade Lars-Erik Lundin,

fastighetsingenjör och ansvarig för bygget i Falkenbergs kommun.

Politikerna drog dock inte örnen åt sig för det, utan menade att det viktiga var att komma framåt med bygget. Driften av arenan verkade också kunna bli betydligt dyrare än planerat. År 2007 nämndes summan 3 miljoner kronor per år. År 2010, strax innan invigningen av arenan, visste ingen vad den faktiska driftskostnaden skulle bli. Nu är den årliga driftskostnaden knappt 12 miljoner kronor. 2018 var de totala intäkterna för arenan 2,6 miljoner kronor vilket innebär att den gör ett årligt underskott om 9 miljoner kronor.⁴⁹

En skattechöjning på 82 öre genomfördes i kommunen 2008, delvis för att finansiera arenan. Arenan, som skulle stått färdig 2006, invigdes slutligen 2010 med namnet Falkhallen.⁵⁰ Slutkostnad blev 165 miljoner kronor, 3,3 gånger den första budgeten. 2019 gjorde Falkenbergs kommun samtidigt nedskärningar inom skolan och förskolan med 12 miljoner kronor.⁵¹

Kommunstyrelsens dåvarande ordförande, Ingemar Johansson (C), trodde inte att en ny arena skulle kosta så mycket mer än de 30 miljoner det skulle kosta att renovera den gamla Visningshallen.⁵² Sju år senare, och med en slutnota på 165 miljoner kronor⁵³, eller drygt 550 procent dyrare än vad en renovering hade kostat, kan man konstatera att han hade fel.

Föredöme i Falkenberg

Falkenbergs arenabyggen på senare år stannar inte där. Röster höjdes för en ny arena och 2014 presenterade kommunen ett förslag för allmänheten om vad som skulle bli Falcon Alkoholfri Arena, med en budget på 130 miljoner. Det verkar som att kommunen gjort sin hemläxa och genomfört

⁴⁹ E-post från Veronica Stag, enhetschef Falkhallen (2019).

⁵⁰ Lindström (2008).

⁵¹ Sewerin (2019).

⁵² Strömberg (2003).

⁵³ Fält (2010).

noggranna ekonomiska kalkyler från början.⁵⁴ Det vittnar inte minst slutsumman om, som hamnade under budget, på i sammanhanget rimliga 110 miljoner kronor. Det möjliggjordes tack vare en noggrann planering och utvärdering av den egna ekonomin. Tidigare ordföranden Lars-Eric Nilsson kommenterade:

*En stark ekonomi är framgångsreceptet. Vi tar inte på oss några kostnader om vi inte har intäkterna. Vi har aldrig varit laget som har försökt göra saker som vi inte har råd med.*⁵⁵

Falkenbergs fotbollsarena sticker ut som den enda arenan som inte upplevt stora kostnadsökningar när man gått från planering till genomförande. Det visar sig också i Falkenbergs fotbollsförenings resultat, där man 2018 gjorde ett plusresultat på nästan en miljon kronor.⁵⁶ Falkenberg visar att det går att bygga arenor på ett bra sätt om man faktiskt planerar noggrant och ser till så att kostnaderna inte springer iväg. Med en relativt låg kapacitet om 5 500 har man inte heller känt behovet av att bygga en jättearena, utan anpassat kapaciteten efter det rådande publikunderlaget vilket möjliggjort den relativt billiga lösningen.

⁵⁴ Falkenbergs kommun (2014).

⁵⁵ Junelind (2016).

⁵⁶ Ejderhov (2019).

7. GÖRANSSON ARENA, SANDVIKENS KOMMUN

Sandviken såg ut att ha en sällsynt möjlighet att lyckas med sitt arenabygge. När det var dags för det lokala bandylaget SAIK att bygga en ny bandyarena tackade den lokala Göranssonska stiftelsen ja till kommunens förfrågan om att finansiera arenan.

Arenan, som visserligen blev gratis, visade sig snabbt ha stora driftskostnader man inte räknat med. Totalt hade kommunen räknat med ett totalt driftsunderskott på 13 miljoner under de tre första åren, men på sikt skulle arenan bära sina egna kostnader. Så blev inte fallet och i stället har driftskostnaderna kostat kommunens skattebetalare drygt 200 miljoner kronor. Samtidigt har det lokala bandylaget svårigheter att betala hyran och politikerna har nu börjat diskutera huruvida man ska slänga ut bandylaget för att göra arenan till en ren evenemangsarena. Detta trots att det går emot gåvobrevet från stiftelsen som skänkte arenan.

Sandviken är en av kommunerna med störst underskott i Sverige. Det gör att nedskärningar i kärnverksamheten väntar, samtidigt som man har en dyr arena som årligen kostar miljontals kronor.

En dyr gåva

Bandylaget Sandviken AIK inledde 2004 en utredning kring att bygga en ny arena för bandylaget. 2006 kontaktade kommunen de Göranssonska stiftelserna (till minne av Sandvikgrundaren Göran Fredrik Göransson) för att söka finansiering till arenabygget. En kostnads kalkyl gjordes som konstaterade att projektet skulle kräva omkring 100 miljoner kronor. Stiftelserna tackade ja till att finansiera arenan med förutsättningen att den inte exklusivt skulle användas som bandyarena utan även till andra övningar. Ett år senare, i mitten av 2007, beräknades byggkostnaderna i stället hamna på 200 miljoner – en dubblering.

År 2009 stod Göransson Arena färdig, med en isyta tre gånger så stor som Globens. Den hade precis som avtalat skänkts av stiftelsen. Kostnaden för bland annat golv och konferensutrustning om totalt 50 miljoner kronor fick kommunen dock stå för. Kommunen räknade dessutom med ett ackumulerat driftsunderskott på 13 miljoner kronor under de första tre åren som man skulle täcka, men i övrigt skulle arenan på sikt bära sina egna kostnader.

Det visade sig snart att det var en glädjekalkyl. Underskottet blev 11 miljoner kronor bara 2009. Det beskrevs i lokalmedia som chockerande högt. Året efter toppades chocken med ett underskott på nära det dubbla, 20 miljoner kronor.

I dag kostar arenan skattebetalarna i snitt 10 miljoner kronor årligen. Sedan portarna slogs upp 2009 summerar det till 200 miljoner kronor. Det är betydligt mer än vad andra kommuner betalar för sina arenor trots att Sandvikens politiker försäkrade att arenan inte skulle kosta skattebetalarna någonting.⁵⁷ 2018 kostade arenan kommunens skattebetalare hela 22 miljoner kronor.⁵⁸ Det blev alltså inte, som politikerna hävdade, så att arenan på sikt skulle bära sina egna kostnader. Kommunstyrelsens ordförande Peter Kärnström (S) erkände att man varit naiv när man sa att det inte skulle kosta en krona: ”Bevisligen gör det ju det.”⁵⁹

Den nya arenan är inte bara en dyr historia för kommunen. Även Sandviken AIK förlorar pengar på grund av arenan eftersom den har en betydligt högre planhyra än den tidigare arenan. Arenabolaget har också sedan nybyggnationen tagit över kioskförsäljningen, vilket tidigare var en stor intäktspost för SAIK.⁶⁰

⁵⁷ Johansson & Höijer (2017a).

⁵⁸ Hejdenberg & Löf (2019).

⁵⁹ Johansson & Höijer (2017a).

⁶⁰ Johansson & Höijer (2017b)

Nuläge: Nya arenaplaner trots Sveriges största underskott

2017 kom arenans vd med det radikala förslaget att man skulle ta bort isen från bandyarenan och göra den till en ren evenemangsarena för att generera högre intäkter. Sandvikens AIK Bandy hade ju redan behövt flytta till en utomhusarena många gånger i år på grund av krockande evenemang, och dessutom skapade ju isen hinder för att kunna anordna fler evenemang. I stället kunde en ny bandyarena byggas, ansåg den verkställande direktören.

Det fick styrelsen för Göranssonska stiftelsen, som skänkt bandyarenan till Sandviken, att rasa. De menade att gåvobrevet inte uppfylls när man redan i dag tvingar bandyn att flytta utomhus för att de krockar med andra evenemang, och än mindre om man permanent skulle flytta bandylaget. Om villkoren inte uppfylls kan stiftelsen ta tillbaka arenan från kommunen. Trots det kommer Sandvikens politiker med alternativa förslag på arenans fortsatta användande. Moderaternas Jonas Klang utvecklade:

Isen i hallen blockerar annan verksamhet, som man skulle kunna ha för att uppfylla mot gåvobrevet. Det har diskuterats om man ska bygga en till bandyhall, vilket kanske låter i gemene mans öron som väldigt konstigt. Men det är något som jag tycker att man ska fundera på.⁶¹

Det återstår att se huruvida kommunen väljer att bygga en ny arena, eller fortsätter stå och stampa med stora driftsunderskott i den nuvarande. Klart är oavsett att vad som skulle bli ett föredöme i en arena som kommunen fick skänkt till sig och som på sikt skulle bära sina egna kostnader, blivit en dyr affär för Sandvikens skattebetalare och försvårat situationen för Sandvikens bandylag som i dag i stället dras med större kostnader än de kan hantera.⁶²

Under de senaste åren är det inte bara driftskostnaderna i arenan som orsakar huvudbry i kommunen. Prognoser under de senaste åren har visat att Sandviken har bland de högsta underskotten i hela Sverige.⁶³ För att råda bukt på det utesluter kommunen inte skattehöjningar, trots att kommunalskatten redan är en krona högre än rikssnittet.⁶⁴

⁶¹ Johansson & Höijer (2017c).

⁶² Johansson & Höijer (2017b).

⁶³ Östberg (2017).

⁶⁴ Svensson, N (2019).

8. TELE2 ARENA, STOCKHOLMS STAD

Stockholms stad gick i tankarna att renovera Söderstadion vid Globenområdet för 250 miljoner kronor. Röster höjdes dock för att i stället passa på att bygga en ny, modern arena precis som grannkommunen Solna. När kommunfullmäktige i Stockholm sammanträdde i december 2009 klubbade man därför i stället igenom byggandet av en ny arena, till en kostnad av 2,8 miljarder kronor. Drygt elva gånger dyrare än den potentiella renoveringskostnaden av Söderstadion har Stockholms stad nu byggt världens fjärde dyraste fotbollsarena.⁶⁵

Trots att ansvariga politiker hävdade att arenan inte skulle belasta skattebetalarna har det kostat dem hundratals miljoner. Samtidigt dras arenan och stadens bolag som sköter arenan årligen med hundratals miljoner kronor i förluster. Det är svårmotiverat, när den lokala ungdomsfotbollen i Stockholm saknar både planer och resurser för att kunna bedriva sin verksamhet.

Renovering för 250 miljoner blev en ny arena för 2,8 miljarder

Den 14 december 2009 klubbade Stockholms kommunfullmäktige igenom beslutet att bygga Stockholmsarenan. Med en budget på 2,8 miljarder var det drygt 600 miljoner mer än det ursprungliga inriktningsbeslutet. Stockholmsarenan valdes framför alternativet att renovera den befintliga Söderstadion till en kostnad av 250 miljoner kronor, trots att en ny nationalarena redan skulle byggas i Solna. Förespråkarna menade att den nya Stockholmsarenan med 30 000 sittplatser snarare skulle komplettera än konkurrera med nationalarenan, som skulle utrustas med 50 000 platser.

Inga belastningar på skattebetalarna

– en sanning med modifikation

Vi har nu underlag för att göra bedömningen att detta projekt uppfyller de krav på ekonomi och utformning som vi ställer. Stockholmsarenan ska vara kostnadsneutral för skattebetalarna.

Det påstods av dåvarande finansborgarrådet, Kristina Axén Olin (M) och dåvarande kultur- och idrottsborgarrådet Madeleine Sjöstedt (L). Stockholmsarenan, som numera heter Tele2 Arena, skulle alltså inte belasta skattebetalarna. Den skulle i stället finansieras via försäljningar av byggrätter och hyra från operatören som driver arenan. Det var redan från början en sanning med modifikation. Stockholms stad hade, med skattebetalarnas pengar, redan gått in med 250 miljoner till renoveringen av Söderstadion och staden har dessutom belastat skattebetalarna när den lånat för att finansiera arenan.

I marknadsföringsmaterialet nämnde kommunen inte att det huvudsakligen är lån som finansierar arenan. I stället står det att den ska finansieras via ”löpande överskott i verksamheten under kommande år” från privatägda AEG, bolaget som hyr arenan. Sannolikt kommer det däremot ske en omförhandling i avtalet med staden om det går sämre än väntat, där eventuella förluster skjuts över på stadens bolag, SGA Fastigheter AB, som redan påvisat kontinuerliga stora negativa resultat.⁶⁶

Världens fjärde dyraste arena

När Tele2 Arena stod färdig i mitten av 2013 var det, med en slutnota kring 2,7 miljarder kronor, världens fjärde dyraste fotbollsarena genom tiderna. Bara tyska Allianz Arena, Arena Corinthians i São Paulo, Brasilien, och Englands Emirates Stadium var vid tillfället dyrare. Samtidigt fortsatte SGA Fastigheter AB, precis som när den tidigare granskningen gjordes 2011, att gå med

⁶⁵ Larsson (2014). [finns 2 i ref, vilken?]

⁶⁶ Cooper & Malm (2011).

stora förluster. År 2018 hade SGA ett rörelseresultat på minus 100 miljoner.⁶⁷ Det verkade inte stora kommunpolitikerna och Mirja Räihä (S), dåvarande arbetsmarknads- och idrottsborgarråd, svarade de som var kritiska mot de stora förlusterna:

*Både arenor och kulturhus behövs i Stockholm. Då får man kanske acceptera att den här typen av infrastruktur kan gå back under en period.*⁶⁸

Tele2 Arena används i dag som hemmaarena för Hammarby IF och Djurgårdens IF. Samtidigt belastar den nuvarande arenan skattebetalarna ordentligt, vad gäller både räntan på byggnationen och de årliga driftskostnaderna. Stockholms stad har också fått kritik för att prioritera miljardbyggen åt elitlagen framför fotbollsplaner åt ungdomsidrotten, som det i dag råder stor brist på.⁶⁹

Frågan är hur länge man som skattebetalare kan acceptera att en fotbollsarena årligen gör hundratals miljoner kronor i förluster. Tillsammans har Tele2 och Friends Arena fördyrats med över 1,5 miljard kronor i byggkostnader jämfört med de tänkta ursprungskostnaderna, och den dyra driften gör att kostnaderna fortsätter skena. Solna stad har köpt ut sig från sin del av Friends Arena. Troligen vore det klokt för Stockholms stad att göra detsamma med Tele2 Arena.

Arenorna har möjliggjort att världsstora artister nu har platser att spela på i Stockholm, men det är tveksamt huruvida man måste ha både Friends, Tele2, Globen, Stadion och Gärdet för det ändamålet. En fråga som inte besvaras är vilka artisters besök som motiverar dessa hundratals miljoner i skattepengar varje år. Man kan också ställa sig frågan om det var värt att bygga världens fjärde dyraste arena genom tiderna, Tele2 Arena, när man kunde renovera Söderstadion för en tiondel av kostnaderna.

⁶⁷ Allabolag (2019).

⁶⁸ Radiosporten (2018).

⁶⁹ Stockholms Fotbollförbund (2017).

9. FRIENDS ARENA, SOLNA STAD

När tidigare nationalarenan Råsunda sjöng på sista versen började Solnas kommunpolitiker fundera på en ny arena till lokala Solnalaget AIK och Sveriges landslag i fotboll. Ett arenabygge som från början beräknades kosta 1,9 miljarder hade vid byggslut ökat till 2,8 miljarder. Den nästan en miljard dyrare arenan berodde bland annat på försämrade markförhållanden och kravet på VIP-loger.

Solna stad var från början delägare i Arenan, men köpte 2016 ut sig. Det hade då kostat Solnas skattebetalare 700 miljoner kronor.

En ny nationalarena

Solna stad beslutade 2007 att ersätta rivningsklara Råsunda med en ny nationalarena som numera går under namnet Friends Arena. Vid projekteringen 2006 budgeterades för en byggkostnad om 1,9 miljarder kronor.

Fem år senare, 2011, hade prislappen ökat till 2,8 miljarder, en fördyring med nästan en miljard kronor. Det motiverades bland annat med att man under processens gång beslutat bygga VIP-loger och att markförhållandena hade försämrats.⁷⁰

De ledande politikerna var dock tydliga med att arenan inte skulle belasta Solnas skattebetalare. Anders Guståv, kommunstyrelsens ordförande i Solna, klargjorde att Solna stad inte skulle bidra med skattemedel. Även Stockholms stad meddelade att "Fotbollförbundet inte kan räkna med bidrag till arenabygget eller driften".⁷¹

Socialdemokraternas oppositionsråd Johanna Graf föreslog i stället att Solna stad skulle ge 75 miljoner kronor som startkapital till arenabygget.

I övrigt önskade Socialdemokraterna att kommersiella intressen skulle stå för engagemanget i arenan eftersom partiet misstänkte att det skulle bli en stor förlustaffär för kommunen.⁷²

Revisionsföretaget PwC genomförde, på uppdrag av Socialdemokraterna i Solna, en riskanalys för arenabygget och kom fram till att risken för projektet ansågs vara *relativt hög*.⁷³

Solna kommun säljer

Nationalarenan Friends har sedan start haft det tungt ekonomiskt. Solna stad sålde sin andel om 16,7 procent för endast två kronor till Fabege för att slippa fortsatt deläggande i arenan som under de första fem åren sedan invigningen 2012 gjorde förluster på 1,2 miljarder kronor.⁷⁴ Bara 2015 gjorde arenan förluster på 269 miljoner. Solnas skattebetalare fick stå för 45 miljoner.⁷⁵

För att nå en marknadsmässig avkastning hade arenan krävt årliga intäkter om 345 miljoner kronor (avkastning på eget kapital om 7,5 procent).⁷⁶ Det har man inte varit i närheten av. Därtill sköt kommunen till 178 miljoner kronor för att täcka upp för framtida förluster och möjliggöra för Arenabolaget att köpa entrén till arenan.⁷⁷

2016 sålde Solna stad sin andel i arenan för en symbolisk summa om 4 kronor. Kommunen hade fram till att de sålde sin andel investerat nästan 700 miljoner kronor i arenan. Oppositionsledaren Arne Öberg (S) kommenterade försäljningen:

*Efter 10 år och 700 miljoner förslösade skattekronor har Moderaterna kommit till insikt att Solna inte ska driva en arena.*⁷⁸

⁷⁰ Cooper & Malm (2011)

⁷¹ TT (2005).

⁷² Öberg & Kukka-Salam (2014).

⁷³ PwC (2011).

⁷⁴ Lind (2017).

⁷⁵ Rundberg (2016).

⁷⁶ PwC (2011).

⁷⁷ *Privata Affärer* (2016).

⁷⁸ Lind (2016).

VARFÖR DRABBAS KOMMUNER AV ARENAFEBER?

1,5 miljarder kronor mer än de ursprungliga beräkningarna i Stockholm. Driftsunderskott på 76 miljoner under ett år i Helsingborg. Vad som skulle bli en skänkt arena i Sandviken har hittills kostat skattebetalarna över 200 miljoner kronor samtidigt som bandylaget går med stora förluster och överväger att överge arenan.

De granskade arenorna i denna rapport har sammanlagt kostat skattebetalarna nästan 2,2 miljarder kronor mer än vad de ursprungliga byggberäkningarna, som kommunicerats till kommuninvånarna, gav vid handen. Då är varken Uppsala (som inte börjat byggas än) eller Sandviken (där en stiftelse gav arenan i gåva till kommunen) medräknade, trots stora felberäkningar även i dessa fall.

Tabell 1. Totalt har de granskade arenabyggena överskridit sina budgetar med nästan 2,2 miljarder kronor.

Stockholm	600
Solna	900
Lund	60
Kristianstad	210
Helsingborg	50
Uppsala	45
Sandviken	0
Ystad	297
Summa	2 162

Arenor kan i sammanhanget ses som små investeringar i kommuner med miljardbudgetar, men i små kommuner innebär en ny arena en betydande investering och risk. Det syns inte minst i flera av de granskade städerna, där man sett sig

tvungen att genomföra skattehöjningar eller nedskärningar för att över huvud taget ha råd med arenorna. Det finns alltså, förutom att projekten i sig är dyra

, alltid en alternativkostnad i att bygga en arena. Valfärdens kärna går miste om värdefulla miljoner, i många fall hundratals sådana. Det är skattepengar som hade kunnat göra mer nytta i valfärden, med fler äldreboenden och skolor. Att man sedan inte ens kan motivera arenabygget med att de skapar ekonomisk tillväxt gör det svårt för Sveriges kommunpolitiker att försvara hur man kan låta arenafebern fortsätta råda i landet.

Samtidigt tyder ingenting på att arenafebern dämpas. Tvärtom satsar de flesta av de granskade kommunerna på nya arenor, anläggningar eller badhus. Man kan med god grund fråga sig varför kommunerna gör så här mot sig själva.

Det finns tre förklaringar som är viktiga för att förstå det som händer: orealistiska förhoppningar om jobb och tillväxt, det kommunala utjämnings-systemet och högt ställda krav för till exempel fotbollslag som vill kvalificera sig till de högre serierna.

Orealistiska drömmar

En ny arena från kommunalt håll motiveras ofta med att man vill gynna den lokala ekonomin, att det skulle vara en investering som skapar tillväxt och arbetstillfällen i kommunen. Det är nödvändigtvis inte meningen att anläggningen i sig ska gå med vinst, men turism- och besöksnäringen ska få ett uppsving samtidigt som den kan hyras ut till näringslivet när konserter eller konferenser ska anordnas. Men hur ser det egentligen ut i verkligheten?

Emelie Värja, doktor i nationalekonomi vid Örebro universitet, har undersökt det i sin doktorsavhandling, *Local public expenditure – equality, quality and growth*, och kommer fram till slutsatsen: "I find no indications of a positive effect on

the growth rate per capita income from having a team in the top series.”⁷⁹ Tillväxten ökar alltså inte genom att ha ett elitlag i en stad. Tvärtom kan det snarare innebära en kostnad för skattebetalarna när dyra arenor byggs och årligen visar förlustsiffror.

Detta gäller såväl i Sverige som i andra länder, där exempelvis forskning i USA snarare visat att lokala satsningar på elitlag har negativ påverkan på tillväxten i en stad.⁸⁰

Å andra sidan kan det visserligen finnas andra mer mjuka värden som ligger till grund för investeringar i elitidrott, till exempel en känsla av sammanhållning kring laget i staden. Det finns däremot alltid en alternativkostnad i att lägga en så stor andel kommunala medel på en arena eller ett lag. Det står nämligen i direkt konkurrens med välfärdens kärna. Emelie Värja kommenterade i SVT:

*Man kan ju fortfarande värdera elitidrotten högt i en stad om invånarna till exempel tycker att det är trevligt att kunna prata om det här på arbetsplatserna eller om det känns som att man får en sammanhållning i kommunen så kan det ju värderas till ett visst pris, men då måste man ju veta all fakta och även titta på alternativen. Vi har att göra med begränsade resurser, kostnaden för att subventionera ett lag är egentligen inte själva bidraget utan vad man avstår att investera i när denna investering görs i stället. Tycker de att det är bättre med idrott än att vi har fler lärare i skolan till exempel?*⁸¹

Forskningen kommer vidare fram till att en stor del i kommunernas vilja att investera i stora arenaprojekt är en del i det ständigt pågående projektet att sätta kommunen på kartan. Trots att man enligt nästan all empiri gör det bäst via en väl-

fungerande skola, barn- och äldreomsorg⁸² innebär det inte lika mycket prestige. Att kunna peka på en arena som byggts under mandatperioden blir mer effektivt, samtidigt som arbetet snabbas på av att man känner press från andra kommuner som också bygger stora arenor.⁸³

Den entreprenöriella staden är ett uttryck som myntades 1989 av geografiprofessorn David Harvey, och beskriver hur städer i dag ständigt letar efter nya sätt att utveckla den lokala tillväxten och minska arbetslösheten.⁸⁴ Man satsar i högre utsträckning än tidigare på kortsiktiga spekulativa projekt för att öka turism och invånarantal i stället för långsiktiga skattefinansierade lösningar. Han beskriver det som att man gått från managerialism till entreprenörialism i kommunerna. Man blir tävlingslystna och ser andra kommuner som konkurrenter där stora investeringar i sin egen kommun skapar prestige.⁸⁵

Alexander Paulsson, universitetslektor i företagsekonomi vid Lunds universitet, skrev i sin avhandling om den entreprenöriella staden med fokus på kommunernas arenabyggen. De motiveras ofta med att de i grunden är till för barn och ungas idrottande, men är snarare ett uttryck för hur städer och kommuner vill visa sig entreprenöriella och på så sätt skapa tillväxt.

I sin forskning skriver han dessutom att kommunerna drivs i en sorts tävlan mot varandra, vilket skapar än dyrare arenor och påskyndar ogenomtänkta byggen. Man hävdar vidare att arenorna gynnar turismnäringen, något som Paulsson menar är en efterhandskonstruktion.⁸⁶ Arenabyggena verkar snarare ha motsatt effekt, och han skriver:

Sammantaget står det klart att nya arenor inte är ekonomiska vinstmaskiner som bidrar till samhälls-

⁷⁹ Värja (2016a).

⁸⁰ Värja (2016b).

⁸¹ Larsson (2015).

⁸² Berglund (2016).

⁸³ Paulsson (2014).

⁸⁴ Harvey (1989).

⁸⁵ Harvey (2011).

⁸⁶ Aronsson (2014).

ekonomin ... Man uppskattar att det ska gå att ha konserter och andra evenemang som ska fylla arenan och därmed generera aktiviteter, men som det visat sig är det oerhört svårt och därför går man minus.⁸⁷

Arenabyggen sticker inte ut som något unikt fenomen. Kommuner över hela landet driver mängder av marknadsföringsprojekt och försök till lokal tillväxtpolitik. Men vinsterna är små, om några, och baksidorna mycket stora.

I en genomgång av försök att marknadsföra kommuner för att växa befolkningsmässigt skriver nationalekonomen Andreas Bergh och statsvetaren Gissur Ó Erlingsson:

Mycket av vad kommunerna gör inom den lokala tillväxtpolitiken vilar på skakig vetenskaplig grund, och delar av den lokala tillväxtpolitiken kan rent av på sikt vara skadlig genom dålig koordinering, osund konkurrens mellan kommuner och genom att de resurser som tillväxtpolitiken tar i anspråk hade kunnat användas bättre på andra håll i den kommunala verksamheten.⁸⁸

Arenasatsningarna är många, dyra och värda att granska, men också en del i ett större problem. Det vore bättre för samhället om kommunerna ägnade sig åt kärnverksamheten snarare än att göra reklam för sig själva med dyra medel.

Slutligen bör det konstateras att även om en ny arena skulle hjälpa till att sätta kommunen på kartan och locka till sig fler invånare är detta förstås ett nollsummespel för landet som helhet. Det föds inte fler barn, och svenskarnas geografiskaper blir knappast bättre, bara för att det byggs nya arenor.

Få konsekvenser när det blir fel

Det kommunala utjämnningssystemet skapar få incitament för låg skatt och hård prioritering bland utgifterna, men desto större incitament för ökade utgifter och skattehöjningar. En kommun

kompenseras till 95 procent för minskade skatteintäkter av att till exempel färre arbetar. Det innebär att kommunen, snarare än att sträva efter sänkt skatt och låga kostnader, kan prioritera dyra arenabyggen utan att ta de fulla konsekvenserna. Även om man visserligen måste ta ansvar för sina egna underskott och byggkostnader subventionerar staten höga kommunalskatter som ofta blir ett resultat av arenabyggena.⁸⁹ Ekonomidoktoranderna Isak Kupersmidt och Gustav Karreskog beskriver fenomenet:

Det kommunala utjämnningssystemet leder idag till att kommunpolitiker prioriterar prestigeprojekt såsom stora arenor och badhus framför strukturella reformer. Det leder också till en press uppåt på kommunalskatterna, eftersom vinsten av en skattehöjning tillfaller kommunen samtidigt som samma kommun kompenseras för de negativa ekonomiska effekterna högre skatter har för företagande.⁹⁰

Det går också att diskutera långsiktigt ansvar. Kommunalaråd sitter ofta bara under en mandatperiod, och i många av de granskade fallen sitter inte samma politiker kvar, som tog beslutet om att bygga arenan. Politiker bör inte undvika långsiktigt projekt på grund av att man inte vet om man får behålla makten, men det kan vara en faktor som förklarar fenomenet.

Kostnadsdrivande arenakrav

Det går att peka på flera enskilda parametrar som gör att arenakostnader springer iväg, som glädjekalkyler och kommunpolitiker som vill sätta kommunen på kartan till varje pris. Men det finns dessutom orimligt höga krav för de flesta svenska fotbollslag som måste uppfyllas. För fotbollsarenor, som upplevt en nästan lika stor boom på senare år som multiarenorna gjorde under tidigt 2000-tal, innebär dessa ofta orimliga krav en stor påfrestning på klubbarnas ekonomi.

⁸⁷ Paulsson (2014), sid 19.

⁸⁸ Bergh & Erlingsson (2019), sid 58.

⁸⁹ Lundberg (2019).

⁹⁰ Karreskog & Kupersmidt (2016).

Till exempel har varje enskild allsvensk arena ett krav om 500 ständigt tillgängliga VIP-platser.⁹¹ Samtidigt kan allsvenska lag som Dalkurd ha ett hemmasnitt på strax över tusen åskådare.⁹² Att kräva hundratals VIP-platser är ett absurt krav som pressar upp kostnader bortom det rimliga. Den bilden delar dock inte Svenska Fotbollförbundet, SvFF, som menar att arenor som ”uppfattas som välkomnande” är ett måste för fotbollens utveckling:

*Det handlar framförallt om tre viktiga saker: Säkra arenor, trivsamma arenor och arenor som uppfattas som välkomnande. Vi hade ju en situation i Sverige där vi inte alls hade bra arenor och det är inte bra för fotbollens utveckling.*⁹³

Vill man sedan säkra upp för eventuellt framtida Europaspel (vilket många allsvenska arenabyggen passar på att uppfylla), tillkommer dessutom UEFA-krav, vilka bland annat innefattar särskilt starka arenaljus. Det har gjort att exempelvis allsvenska Örebro SK inte fått UEFA-licens och därför inte kan delta i vare sig Europa League eller Champions League.⁹⁴ Skulle man kvalificera sig menar Örebro Sportklubbs vd Simon Åström att Europaspel ”självkänt ska spelas på Behrn Arena”, och att ny ljussättning kommer att köpas in.

Det faktum att det finns arenakrav ursäktar däremot inte det faktum att glädjekalkyler inte går ihop. Framför allt bör det, oavsett vilka krav SvFF eller något annat förbund ställer, inte vara en kommunal angelägenhet att se till att försäkra elitlagsstandard.

Ett alternativ till att varje svenskt lag ska ha en arena som uppfyller alla dyra krav är att hyra in sig på större arenor vid behov. Lösningen har bland annat använts i England under tiden topplaget Tottenham Hotspurs byggde sin nya arena, då de hyrde in sig på nationalarenan Wembley vid

Europa- och ligaspel. Det är ett alternativ även för svenska fotbollslag.

Helsingborg IF som huserat mellan Superettan och allsvenskan kommer till exempel inte rimligtvis att inom en snar framtid spela Europaspel regelbundet, varför det knappast kan anses nödvändigt att bygga en arena som håller europeisk toppstandard. I stället kan Helsingborg vid behov hyra Malmö Stadion en knapp timme bort, och på så sätt möjliggöra en billigare arena på hemmaplan.

Ett alternativ som ofta diskuteras, men alltför ofta avfärdas, är möjligheten att renovera och upprusta en befintlig arena. I många fall har det inte skilt gigantiska summor pengar mellan att renovera eller bygga nytt vid en ursprungsberäkning, men i nästan samtliga fall har resultatet av en ny arena blivit mångdubbelt så dyrt som en renovering skulle ha blivit.

Behrn Arena i Örebro är ett exempel där man renoverat den tidigare Eyravallen i etapper, så att man sett till att säkra finansiering för varje del innan man börjat bygga och också hållit budget. Norra läktaren byggdes 2005, västra 2008 och östra 2010. Även den sista läktardelen är långt gången i planeringsstadiet kring renovering, där man dessutom passar på att bygga in kontorslokaler vilket möjliggör konstanta hyresintäkter från externa parter, men används också som ett sätt att finansiera det nya läktarbygget.⁹⁵ Man har dessutom i och med detta lyckats hålla nere driftskostnader till en låg nivå om 2,6 miljoner kronor per år.⁹⁶

⁹¹ Svenska Fotbollförbundet (2018), punkt 58.

⁹² Svenska Fotbollförbundet (2019).

⁹³ Sundvall (2017).

⁹⁴ Carlsson (2019).

⁹⁵ Brändh (2016).

⁹⁶ Johansson (2015).

SLUTSATSER

Som framgår i denna rapport liksom i tidigare granskningar är arenabyggen närmast synonymt med risk. Det går naturligtvis att argumentera för att en ny anläggning för idrott, konferenser och underhållning kommer att resultera i bättre sportevenemang, fler företagsevent och en chans att locka alltifrån Melodifestivalen till olika artistframträdanden, men svårigheterna att mäta effekterna är både stora och välkända. Däremot går det utmärkt att beräkna vad arenan ska kosta, bygga och driva.

Denna rapport har två syften: dels att följa upp de två arenagranskningar som Timbro publicerade 2010 respektive 2011, dels att ge en aktuell bild av hur kommunerna i dag planerar och förhåller sig till stora arenaprojekt av det slag som tidigare orsakat stora ekonomiska problem för kommuner landet runt. Slutsatserna kan sammanfattas i tre punkter.

Arenor blir alltid dyrare än beräknat

En arena är ett kommunalt högriskprojekt och slutnotan är med få undantag alltid väsentligt högre än budgeterad kostnad. I till exempel Ystad steg byggkostnaden från 210 till 507 miljoner kronor, i Kristianstad från 120 till 337 miljoner. Den beräknade kostnaden kontra faktisk slutkostnad för att bygga Friends Arena och Tele2 Arena växte med totalt 1,5 miljard kronor.

I några fall har byggnationen bekostats av privata intressen i en förhoppning om att inte kommunen ska belastas. Ett exempel är Sandviken där en privat stiftelse stod för uppförandet och sedan gav arenan till kommunen. Tio år senare har arenan likväl kostat skattebetalarna 200 miljoner kronor och kommer att fortsätta att belasta kommunens budget för överskådlig framtid. De stora förlusterna har resulterat i höjda hyror och gjort att bandylaget SAIK överväger att lämna arenan. Totalt har de arenor som granskas i denna rapport

överskridit byggbudgeten med drygt 2,2 miljarder kronor.

Driftskostnaderna för en arena är höga, men diskuteras sällan ingående under planeringen. Först efter att anläggningen står färdig kommer driften som ett brev på posten. Det finns flera exempel på när beslut om att bygga fattats utan att vare sig beräkningar av de framtida driftskostnaderna eller den samlade byggkostnaden legat på bordet. Samtliga granskade projekt har resulterat i höga, permanenta driftskostnader för skattebetalarna.

Ett skräckexempel är Helsingborg. Efter en minst sagt forcerad process där man glömde räkna på driftskostnaden slutade det första verksamhetsåret med att den nya arenan gjorde ett underskott på hela 76 miljoner kronor. Numera kostar driften kommunen ungefär 40 miljoner varje år samtidigt som intäkter ligger på blygsamma 12–15 miljoner.

Det finns exempel på kommuner där politikererna åtminstone initialt haft en riskmedvetenhet och en ambition att hålla i pengarna. I både Sandviken och Uppsala fanns tidigt en idé om att låta en privat stiftelse eller annan aktör stå för själva byggnationen och på så vis undvika att belasta skattebetalarna, men i praktiken har resultatet blivit ett annat.

Borås Arena byggdes för 115 miljoner kronor och har blivit vida känt som ett lyckat arenaprojekt. Borås kommun bidrog med 80 miljoner, resten var upp till fotbollsklubben Elfsborg IF att lösa. Genom sponsring från UEFA, en lokal bank, uthyrda loger och sålda stolar hade man täckt finansiering, samtidigt som man hade säkrat priserna på stål och betong redan innan bygget började. Under perioden 2004–2008 ökade Elfsborg IF:s publikintäkter från 6 till 20 miljoner och sponsorintäkterna från 11 till 30 miljoner, mycket till följd av arenabygget.⁹⁷

Även Falkenbergs (Falcon Alkoholfri Arena) och Örebros arenabyggen har blivit lyckade pro-

⁹⁷ Axelsson (2015).

jekt som både hållit ursprungsbudget och lyckats nå låga driftskostnader.

Svag projektledning öppnar för särintressen

När idén om en ny arena presenteras är prislappen låg. Skillnaden mellan uppskattad kostnad och slutlig kostnad kan motsvara flera hundra procent. Detta är en viktig observation. Så snart en ny arena börjar diskuteras i lokala nyhetsmedier tenderar politiker, ledande tjänstemän och olika organiserade intressen att förbinda sig till projektet.

Även om den beräknade kostnaden i ett senare skede visar sig ha varit en glädjekalkyl är det i regel svårt att ompröva det initiala ställningstagandet, även om kostnaden visar sig bli högre.

Då arenor är ett "sällanprojekt" för en kommun saknas också erfarenhet av att planera, beställa och genomföra denna typ av komplexa arbeten. Sammantaget öppnar detta för utomstående aktörer som har ekonomiska egenintressen av att nya anläggningar ska byggas, till exempel byggbolag men även idrottsklubbar och idrottsförbund.

Ett exempel är Svenska Fotbollförbundet som håller sig med så kallade arenakrav som tvingar upp kostnader på sådana nivåer att det både drabbar kommunernas möjlighet att investera i fler fotbollsplaner för ungdomar, och även tvingar upp hyrorna för SvFF:s medlemmar. Många av kraven är uppenbart oförsvarliga, slösaktiga och oacceptabla för en skattefinansierad verksamhet. SvFF:s krav på allsvenska arenor borde sänkas.

Arenadriften konkurrerar med välfärdens kärnverksamheter

I en majoritet av de granskade fallen beslutade kommunerna om nedskärningar i sina verksamheter i samband med att de fick ta ett ökat ekonomiskt ansvar för arenadriften. Eftersom kommunerna får räkna med att finansiera en betydande del av driften för överskådlig framtid kommer arenorna att tvinga fram prioriteringar i andra verksamheter under kommande lågkonjunktur.

Det ekonomiska läget är allvarsamt för de flesta kommunerna i Sverige. Om kostnader ökar i takt med befolkningen kommer kommunerna ha ett aggregerat underskott på 43 miljarder år 2023.⁹⁸ Det bör få kommunpolitikerna att fundera en extra vända när man planerar ett arena-bygge. I slutändan handlar det trots allt om prioriteringar, där varje skattekrona som spenderas på en elitarena hade kunnat göra stor nytta i skolan, omsorgen och annan kommunal kärnverksamhet.

⁹⁸ SKL (2019).

REFERENSER

- Alfredsson, Karolina (2019a), Byggstart för bad skjuts fram igen. *Kristianstadsbladet*, 24 maj.
- Alfredsson, Karolina (2019b), Beslut klubbat om miljonbesparingar nästa år. *Kristianstadsbladet*, 21 juni.
- Allabolag (2019), Stockholm Globe Arena Fastigheter AB. *Allabolag*, avläst 2019-07-16.
- Almlöf, Gabriel (2017), Nu sänker jumbon biljettpriserna : ”Vill ha liv på läktaren”. *24Ystad*, 6 februari.
- Andersson, Jan & Gravlund, Winnie (2012), Dyr start för nya arenan. *Helsingborgs Dagblad*, 21 februari.
- Aronsson, Claes (2014), Byggbolagen driver på arenaboomen. *Sveriges Radio*, 28 mars.
- Axelsson, David (2015), Jag sa att jag fixar en arena för 100 miljoner. *Borås Tidning*, 2 januari.
- Bergh, Andreas & Erlingsson, Gissur Ó (2019), Riskerar kommunernas tillväxtpolitik att göra mer skada än nytta?, *Ekonomisk Debatt*, 47:7.
- Berglund, Johanna (2016), Ny avhandling: satsningar på barnomsorg ökar tillväxten. *Nerikes Allehanda*, 18 november.
- Billgren, Cecilia (2011), Kommunalrådet försvarar kövändningen. *Ystads Allehanda*, 26 augusti.
- Billgren, Cecilia (2016), Badhuset ser ut att gå med miljonminus. *Ystads Allehanda*, 27 augusti.
- Billgren, Cecilia (2019), Underskott på 47 miljoner: skattehöjning rycker allt närmre. *Ystads Allehanda*, 26 april.
- Brändh, Henrik (2016), Så ska Behrn Arena byggas om. *Nerikes Allehanda*, 15 november.
- Carlsson, Fredrik (2019), Domen : Uefa underkänner Behrn arena – ÖSK kan tvingas spela hemmamatcher på bortaplan. *Nerikes Allehanda*, 21 maj.
- Claesson, Staffan (2018), Ingen arena på väg, som väntat. *Upsala Nya Tidning*, 27 juli.
- Cooper, Eva & Malm, Arvid (2011), *Arenafeber Stockholm*. Stockholm: Timbro och Skattebetalarnas förening.
- De Vivo, Lucas (2018), Hela listan: så skuldsatt är din kommun. *Dagens Industri*, 16 maj.
- Ejderhov, Thomas (2019), Falkenberg laddar via trygg ekonomi. *Idrottens Affärer*, 5 februari.
- Ekonomiekot Extra (2014). Kommunernas satsning på nya idrottsarenor. *Sveriges Radio*, 29 mars.
- Ekonomifakta (2019), Skattesats, Ystad. *Expressen* (2016), Stora badhusbyggen i Sverige senaste åren. 22 mars.
- Falkenbergs kommun (2014), Förslag på ny fotbollsarena i Falkenberg. *Mynewsdesk*, 8 september.
- FOGIS (2018), Publikliga – Allsvenskan, herrar. Avläst 2019-07-13.
- Fält, Charlie (2019), produktionschef Helsingborg Arena & Scen AB, e-post 9 juli.
- Fält, Per (2010), Kostnad : 4 100 kronor per Falkenbergare. *Hallands Nyheter*, 21 januari.
- Gambina, Andrew (2018), *Sports arenas in Sweden: an economic analysis*. Jönköping University.
- Gravlund, Winnie (2019), Skolan i Helsingborg kan få tuftt sparpaket. *SVT Helsingborg*, 23 april.
- Harvey, David (1989), From managerialism to entrepreneurialism: the transformation in urban governance in late capitalism. *Geografiska Annaler. Series B, Human Geography, vol 71, no 1, The roots of geographical change : 1973 to the present*, sid 3–17.
- Harvey, David (2011), *The political economy of public space*, working paper.
- Hejdenberg, Johanna & Löf, Sofia (2019), Göransson Arena skulle vara gratis – har kostat Sandvikenborna hundratals miljoner. *Gefle Dagblad*, 28 februari.
- Helsingborgs Dagblad* (2007), Viktigt att inte tappa tempo. 22 mars.
- Johansson, Anders (2019), Ystads kommun drar in varma maten till de äldre. *Aftonbladet*, 30 september.
- Johansson, Linnea & Höijer, Christian (2017a), Trots löften – Göransson Arena kostar skattebetalarna mångmiljonbelopp. *P4 Gävleborg*, 23 februari.
- Johansson, Linnea & Höijer, Christian (2017b), SAIK: ”Vi förlorar miljoner på Göransson Arena”. *P4 Gävleborg*, 24 februari.
- Johansson, Linnea & Höijer, Christian (2017c), Ut med bandyn – gör Göransson till en ren evenemangsarena. *P4 Gävleborg*, 24 februari.
- Johansson, Lisa (2015), Så mycket betalar andra klubbar. *Östersundsposten*, 19 mars.
- Junelind, Hector (2016), Fortsätter jobba – trots stroke: ”Är en livsstil”. *Expressen*, 3 mars.
- Karreskog, Gustav & Kupersmidt, Isak (2016), *Kommunalråd utan ansvar*. Stockholm: Timbro.

- Kolada (2019), Kommunskuld Ystad kommun. Avläst 8 juli.
- Kuprijanko, Alexander & Martelius, Sara (2019), Kraftiga besparingar klubbade för skolorna. *Sydsvenskan*, 13 juni.
- Larsson, Caroline (2015), Är miljonsatsningen på elitidrotten bortkastad?. *SVT Nyheter*, 17 februari.
- Larsson, Jens (2014), Försvaret vill stoppa arenaplaner. *SVT Nyheter*, 18 oktober.
- Larsson, Patrik (2014), Tele2 världens fjärde dyraste arena. *Fotbollskanalen*, 8 juni.
- Lerulf, Philip (2010), *Arenafeber*. Stockholm: Timbro.
- Lerulf, Philip (2012), *Badhusboom! Slarv och slöseri när kommunerna bygger nytt för miljarder*. Stockholm: Timbro.
- Lind, Love (2016), 700 miljoner förlösade skattekröner. *Mitt i Solna*, 26 november.
- Lind, Love (2017), Lagardère lämnar driften av Friends Arena. *Mitt i Solna*, 11 april.
- Lindström, Anders (2008), Kommunen förhandlar inte om rätten till Falkhallen. *Hallands Nyheter*, 21 november.
- Lindström, Lennart (2019a), Tio års arenastrul kostade 45 miljoner. *Uppsala Nya Tidning*, 6 mars.
- Lindström, Lennart (2019b), Prognosen: 116 miljoner i underskott. *Uppsala Nya tidning*, 4 juni.
- Lundberg, Jacob (2019), Så subventionerar staten höga kommunalskatter. *Ekonomisk Debatt*, 47:1.
- Lunds kommun (2011), Årsredovisning 2011, Lunds kommun.
- Lunds kommun (2019), Den ekonomiska prognosen visar på negativt resultat för 2019, Lunds Kommun, avläst 2019-11-15.
- Martelius, Eva (2005), Kombiarena väcker intresse. *Sydsvenskan*, 23 oktober.
- Martelius, Eva (2009), Arenachefen nöjd med första året. *Sydsvenskan*, 7 september.
- Martelius, Sara & Kuprijanko, Alexander (2019), Kraftiga besparingar klubbade för skolorna. *Sydsvenskan*, 13 juni.
- Mattsson, Marcus (2013), Arena 7: här är undantaget i Sverige. *Idrottens Affärer*, 31 december.
- Nilsson, Berne, Arenachef Sparbanken Skåne Arena, e-post 2019-08-23.
- Nordgren, Paola (2019), Miljonbesparing väntar: "Kommer inte finnas pengar till allt". *Lokaltidningen Kristianstad*, 24 juni.
- Ohlsson, Jan (2014), Nya arenachefen: "Stolt och ödmjuk". *Ystads Allehanda*, 19 juli.
- Olsson, Urban (2019), Nytt besked för gymnastikhall i Lund. *MyNewsDesk*, 28 januari.
- P4 Uppland (2011), Gick bakom ryggen på partikamrater. 7 april.
- Paulsson, Alexander (2014), *Arenan och den entreprenöriella staden: byråkrati, viljan att samverka och gåvans moraliska ekonomi*. Lunds universitet.
- Petersson, Martin (2018), Kommunernas underskott för allsvenska arenorna: 200 miljoner per år. *Fotbollskanalen*, 29 mars.
- Premmert, Staffan (2012), Helsingborgs nya arena invigs. Sweco, 29 november.
- Privata Affärer (2016), Fabège får betalt för att ta över Friends Arena. 25 november.
- PwC (2011), Nationalarenan och Arenastaden: riskanalys för Solna stad. 29 april.
- Radiosporten (2018), Kartläggning: Tele2 Arena en mångmiljonförlust för kommunen. *Sveriges Radio*, 29 mars.
- Rundberg, Hampus (2016), Friends får 269 miljoner i förlust. *SVT Stockholm*, 13 april.
- Sahlström, Kjell (2018), Analys av allsvenskans klubbarnas ekonomier 2018. *Svenska Fotbollförbundet*.
- Samuelsson, Jan (2011), Arenan kräver skattemiljoner. *Sydsvenskan*, 9 februari.
- Sewerin, Casper (2019), Ja till nedskärningar inom skola och förskola. *SVT Halland*, 23 maj.
- SKL (2019), *Ekonomirapporten, oktober 2019*. Sveriges Kommuner och Landsting.
- Stag, Veronica, enhetschef Falkhallen, e-post 2019-07-15.
- Stenbäck, Caroline (2016), Arenan går back med 2,7 miljoner. *Skånska Dagbladet*, 2 november.
- Stenrosen, Matti (2009a), Besk medicin för nämnderna. *Kristianstadsbladet*, 28 april.
- Stenrosen, Matti (2009b), Uppsägningar kan inte uteslutas. *Kristianstadsbladet*, 29 april.
- Stockholms Fotbollförbund (2017), Stockholm behöver fler fotbollsplaner", STFF, 14 september, avläst 2019-08-02.
- Ström Melvinger, Katarina (2009), Kommunen täcker arenans miljonförlust. *Sydsvenskan*, 4 november.
- Strömberg, Lena (2003), Visningshallen ska rivas. *Hallands Nyheter*, 4 juni.
- Sundvall, Magnus (2017), Förbundsbasen svarar på arenakritiken: "Arenabeslut är ingen fråga för oss". *Jönköpings-Posten*, 6 september.
- Svenska Fotbollförbundet (2018), Arenakrav i Allsvenskan. SvFF, avläst 2019-06-27.
- Svenska Fotbollförbundet (2019), Publikliga – Allsvenskan, herrar. *fogis.se*.

Svensson, Håkan (2019), Kommunen medger att HIF får hjälp. *Idrottens affärer*, 18 januari.

Svensson, Niklas (2019), Sandvikens miljonförlust – fem år efter vinstrappen. *Expressen*, 15 september.

Sweco (2012). *Helsingborgs nya arena invigs*, 29 november.
<<https://www.sweco.se/nyheter/nyhetsartiklar/2012/helsingborgs-nya-arena-invigs/>>.

Syrén, Michael (2016), ”Skattebetalarna står för badhusens förlust”, *Expressen*, 22 mars.

Sörensson, Fredrik (2019), Det kommer svida för alla. *Ystads Allehanda*, 22 maj.

Thulin, Maria, ekonom Ystad kommun, e-post 2019-12-16.

TT (2005), Klartecken för ny nationalarena. *Svenska Dagbladet*, avläst 2019-07-17.

Värja, Emelie (2016a), *Local public expenditure: equality, quality and growth*. Örebro universitet.

Värja, Emelie (2016b), Sports and local growth in Sweden: is a successful sports team good for local economic growth?.
<<https://www.oru.se/globalassets/oru-sv/institutioner/hh/seminarieserien-nek/paper-1-ev.pdf>>.

Wickark, Caroline (2017), ”Nya Olympia – en unik inblick i helsingborgarnas toppmoderna hemmaarena”,
Helsingborgs Dagblad, 31 mars

Wilhelmsson, Rickard, ekonomichef C4 Tekniskab Kristianstads kommun, e-post 2019-07-08.

Ystads kommun (2019), Årsredovisning 2018, Ystads kommun.

Öberg, Arne & Kukka-Salam, Sara (2014), *Solnas arenadrömmar – 10 års erfarenhet som kostat på*. Socialdemokraterna i Solna.

Östberg, Robin (2017), Prognos: Sandvikens kommun har näst högsta underskottet i landet. *Arbetsbladet*, 30 juni.

Fria marknader
personlig frihet
öppna samhällen

TIMBRO